

A TÖRTÉNELEM VIHARAI SZAGGATTÁK A TÉRÍTŐK ÉS HITSZERVEZŐK MUNKÁJÁT

975 éves a szeged–csanádi egyházmegye

Szent István „ültette” és Szent Gellért „öntözte” az egykori Csanádi Egyházmegye „palántáját”, ami három részre szakadva, a történelem viharai-ban megfogyatkozva, ám még-is reménnyel telve ünnepelheti idén 975. születésnapját.

A Krisztus születése utáni első ezredforduló nagy-Magyarországnak tíz egyházmegyéje közül az egyiket a Dél-Alföld és a Partium egyházi közigazgatási egységévé jelölte ki Szent István király. Ez a vidék – törzserületeivel és gyeppüvel együtt – Ajtony uradalma alatt állt, miután őt legyőzték, 1030-ban a király az akkor már 15 éve Magyarországon élő Szent Gellértet bízta meg az egyházmegye kiépítésével. Központját – Marosvárt – a magyar vezért legyőző hadúr nevére Csanádra keresztelték át. Ide érkezett tizenkét szerzetestársával együtt a püspök, aki nagy lelkesedéssel fogott az itt élők megtérítéséhez és az egyházmegye megszervezéséhez. Székesegyháza az itt élő, bizánci rítusú egyházi temploma volt, de ezt hamarosan kinőtték, és 1038-ra felépíttette a Szent György tiszteletére szentelt új templomot.

Tatárdulás és török veszély

A hívek és a falusi templomok száma a térítő munka eredményeképp gyorsan gyarapodott, a lendület István halálát követően, a pogányság újbóli megérősödésével tört meg. Ennek következtében az egyházmegye első püspöke 1046-ban mártírhalt szenvedett.

A vértanúként tisztelt Szent Gellért hamvait 1053-ban he-

Az egyházmegye székhelye 1923 óta Szeged, amelynek dómja 1930-ban készült el FOTÓ: KARNOK CSABA

lyezték örök nyugalomra püspöki székhelyén, utódai a források tanúsága szerint bencés szerzetestársai közül kerültek ki. A monostorok, amelyek az egész egyházmegyét behálózták, (kilenc szerzet 49 rendházából maradt fent emlék) a műveltség, a lelkiség, és nem utolsósorban a mezőgazdasági kultúra letéteményesei voltak.

Az egyre fenyegetőbb mongol hódítás végül elérte Magyarországot, a tatár hordák 1241 májusában betörték az egyházmegyébe is, és feldúlták a csanádi püspöki székhelyet. Ekkor kezdődött meg a térség falvainak elnéptelenedése, hiszen a mongol törzsek mellett a kunok is többször megtámadták a falvakat, templomokat, így a kisebb települések lakossága rendre a városok, védművekkel ellátott központok falai mögé húzódott. Alig egy évszázaddal később már az oszmán török

hódításának fenyegető hírei is megérkeztek az egyházmegyébe, ám a pápai keresztes hadjáratok, később pedig a hírneves hithirdető, Kapisztrán János munkája, valamint Hunyadi János diadalmas hadjáratai egy időre feltartották az iszlám birodalom hódítását. A bizonytalan társadalmi-politikai helyzet azonban véres felkelést szült: Dózsa György hadai 1514-ben Csanádot is ostrom alá vették, az elesett várból menekülő Csáky Miklós püspököt elfogták, és karóba vonták, a szintúgy fogságba esett papokat pedig kivégezték. A felkelés bukását azonban újabb veszély követte: a török hódítás érezhető közelségbe került.

Pásztori munka a félhold árnyékában

Az 1526-os mohácsi vést követően – az ütközetben több

paptársával együtt Csalohi Ferenc csanádi püspök is életét vesztette – egyre nagyobb területek kerültek az iszlám fennhatósága alá, végül 1552-ben Temesvár és Lipca után elesett Csanád vára is, ezzel megszűnt püspöki székhely lenni – a várost egyébként a püspökként itt tevékenykedő Fráter György korábban kiűrtette, Gellért hamvait szülővárosába, Velencébe menekítette.

A török hódoltság másfél évszázada alatt az egyházmegye kisebb települései szinte teljesen elnéptelenedtek, mert a falusiak a kettős adóztatás terhe alatt nyögtek, és folyamatos életveszélyben voltak. Az oszmán fennhatóság csupán a ferences szerzetesek tevékenységét engedélyezte, hiszen életmódjuk hasonló volt a mohamedán dervisekéhez. Így a szegedi barátok, majd később az erdélyi jezsuiták lettek az

MA EURÓPA EGYIK KÖZPONTJA LEHETNE

Európa egyik lelkeségi, tudományos és szellemi központja lehetne a szeged–csanádi egyházmegye, ha a történelem viharai nem pusztítják el legnagyobb vívmányait – vallja Kondé Lajos, a székesegyház plébánosa, hiszen virágkorában, a tatárdulást megelőzően egy napi járóföldre minden úton egy-egy kolostor, monostor volt elérhető a hatalmas területen. A Szent István által megálmodott egyházi közigazgatási egység egyébként megfelel a legmodernebb régiófelosztás elvének is, hiszen az itt élő népesség közösségben együttműködni kész, összetartozó egységet alkot. Az egyházmegye jövője a Glattfelder püspök által megalapított intézményekből táplálkozik, hiszen az egyetemmel karöltve, az értelmiséggel kiegészítve válhat élővé a kereszténység a XXI. századi Magyarország déli egyházmegyéjében is.

egész hódoltság lelkipásztorai. Azokra a papokra, egyházi vezetőkire, akik nem menekültek el, legtöbbször halál várt. Az egyháziak hiányát az úgynevezett licenciátusok, családban élő, „falusi szent emberek” látták el. A magyar királyság nyugati segítséggel a XVII. század utolsó éveire a Tiszától délre űzte a törököket, 1700-ban, Dolny István személyében újra csanádi püspököt neveztek ki, aki Szegedre költözött.

Újjáépítés, szétszakítás

1710-ben Nádasdy László lett az egyházmegye püspöke, aki – miután Szegedet is Csanádhoz csatoltatta – a terület teljes felszabadulásával Temesvárra tette át a székhelyét, itt az újjáépítés jegyében székesegyház épült. Utódja, Kőszeghy László szintén az újrászervezés és a betelepítés pártján állt, ezen a területen német, cseh, bolgár, olasz, spanyol és román telepek alapítottak falvakat. Az új plébániák, espereskerületek által is jelzett szellemi-gazdasági fellendülést végül az első világháború, majd a trianoni béke szegte ketté – 1923-ban Glattfelder Gyula püspököt kiutasí-

tották Romániából, temesvári székhelyéről, így Szegedre költözött. Az egyházmegyét háromfelé szakították: 160 plébánia a Román Királyság, 67 a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság területére jutott, és mindössze 33 egyházközség maradt a Csanádi Püspökség területén. Ez azonban nem törte meg Glattfelder fejlesztési elképzeléseit: a magyar területen újabb plébániákat alapított. 1930-ban felszentelték az új, szegedi dómot, amit egy évvel később székesegyházi rangra emeltek.

Az egyházmegye jogfolytonossága a munkáshatalom idején sem szűnt meg, 1981-ben a püspökség neve: szeged–csanádi egyházmegye lett. II. János Pál pápa 1993-ban kiadott „Hungarorum Gens” című apostoli konstitúciója alapján Csongrád és Békés megyék közigazgatási határaihoz igazították a püspökség fennhatóságát, így felügyelete immár nem nyúlik az államhatáron túlra.

ILLYÉS SZABOLCS

A szeged–csanádi egyházmegye alapításának 975. évfordulója alkalmából Erdő Péter bíboros, esztergom-budapesti érsek ünnepi szentmisét mutat be vasárnap 10 órakor a dómban.

PODMANICZKY SZILÁRD

Huszonnégy évszak

(ősz napló)

Nem messze innen van egy patak, neve nincs, a várostérképen se jelölik, de ha kinyitom az ablakot, hallom a csobogását. Sok patak jön le a hegyről, de az építkezések miatt mindet föld alatti csatornába terelve vezetik a tóba. Ez a nagyobb patak is néha eltűnik, aztán pár métert szabadon fut, ahol a két part szintkülönbsége miatt nem volt értelme kicsövezni. Fönt a hegyoldalon kis fémgombokák bukkannak elő a fűből, közelebből hallgatva bennük víz csobog. Amikor a négy napos esőzésben fél Svájc vízben úszott, a patak is folyóvá dagadt, mocskos, sárga víz zúgott le rajta napokig. Ennyi esőt még nem láttam lehullani. De nem úgy, hogy időnként esett, hanem napokig egyhuzamban verte a tetőt a víz, a zaj burkot növelt tetőtéri szobám köré. Akkor még föl nem fogtam, miféle következménye lesz ennek, csak mikor a tévében megláttam a sártól elmosott, megcsúszott házakat, s egyik kedvenc tavam, a Walensee völgyében tetőig úszó istállókat. Szépsége lett veszte: **a tó kétezer méter magas**, meredek hegyek közé zárva áll, néhol függőlegesen zuhan ezer métert a csupasz hegyoldal a tóba. Az autópályák a tó déli részén, alagutakon át futnak, de a vasút közvetlenül a tó szélén. Ez még hónapokkal később is járhatatlan, teljesen elmosta a víz. Pedig ezen a sínen fut a Budapest–Zürich vonal, ami így ótórás késéssel München felé kényszerült. Itt a Zugersee is kilépett medréből, nem nagyon, csak épp annyira, hogy a hatyúk kimáshattak a parkok virágjait legelni.

A Zugersee északi partjának másik városkája Cham, amit itt „ham”-nak ejtenek, én meg evésnek hallom. Nincs messzebb 5 kilométernél, tornya még ködös időben is idelátszik, a vadítóan szép naplementékhez házai és a mögötte húzódó dombos magaslat ad árnyakat. Ugyan már jártunk ott biciklivel, volt annyira vonzó a hely, hogy visszajárunk. Pár nappal a nagy esők után az út alatt áthúzó Lorze éppen csak elért a híd alatt, két kilométerrel arrébb viszont már a tó vére öntötte el a biciklit, egészen a vasúti töltésig húzódtott. A két város közötti lőtér kapujában piros szalag feszült, elzárva az utat, táblán szöveg, nyilván az, itt csak **az biciklizzen, aki** úszni tud. Jött

szemből egy idős asszony, ruháján nem látszott, hogy nagyobbatt úszhatott volna, maga után vonszolva biciklijét. Így aztán a tiltás ellenére nekivágtunk, s mikor az utat borító illatos vízbe hajtottam, a gyerekkori vadócság kapott el. Gondoltam is, szóval megint eljutottam oda. Cham szép, ligetes kikötőjében is kijött a víz, madarak, hatyúk és gyerekek sétáltak benne. A hídon túli sziget egy része víz alatt, de az embereket látszólag nem zavarta mindez. Talán tíz centi tartotta, hogy a víz előntse a házat, de a család vígan grillezett a fűzfa alatt. A tóból kiömlő Lorze csak lassan bírta elszállítani a fölös vizet, mert a Reuss folyó, amibe belefut, az egyik legelárasztottabb terület. A város belsejében lassan, de dudálás nélkül halad a forgalom, mindenütt átengedik a sétáló gyalogosokat.

Volt már itt a főtéren cirkusz, vándorszínház, bolondos piac, úszófesztivál, de ez a zenész mindnél érdekesebb. **Vándorhárfas.** Alacsony, zömök férfi pengeti a húrokat, a hárfa közel egy magas vele, a hangszer itt különösnek ható hangja betölti az egész teret. Az éttermek teraszán lehalkítva a tucatzene, és mintha minden vendég többet rázna azon a pizzafalaton. A következő „dalhoz” a Ritz étterem teraszához araszol. S alig telik bele fél óra, már a város másik végén pöngtet görög dallamokat. Nem látom, pénzt adnak-e neki, bár elég elegánsan öltözött ahhoz, hogy ilyesmire rászorulna. Talán csak játszani akart, megmutatni, amit tud.

Hónapok óta támadnak furcsábbnál furcsább gondolatok, ez a mérhetetlen sok élmény az érem másik oldalára is fényt vetett. Azt már tudom, hogy a nyugat művészete azért gazdagabb, mint a kelet-európai, mert **metafizikája nem a szegénységből fakad.** Művészei nem feltétlenül voltak dúsgazdag emberek, de láttam számos nagyszerű festőt, életrajzukban nem szerepelt pénz, kenyérkereset, s a létezés alapvető feltételeinek hiányától való szenvedés. Nem teher alatt nőtt a pálma, vagyis más teher alatt, ez pedig maga az önmegvalósító tehetség, s a megvalósítás iránti szenvedély. Nem a kín, hanem gondolat mutat utat. Őszintén mondom, nekem ez otthonosabb. Volt már ezerféle tervem és elhatározásom, most végre köztük eljutottam oda, hogy semmi más szándék ne vezesse a kezét, csakis az önmegvalósítás szenvedélye táplálta gondolat. Nincs díj, nincs nyilvánosság, nincs si-

ker, ami a műre érvényes feleletet, minősítést ad. Vándorhárfas leszek vagy olyasmi.

Alig hogy kijön belőlem ez a gondolat, alapítványi ebéd vár egy ősi svájci család fogadóházában. A menü hal, grillcsirke és sült kolbász, előtte hagymás, barna marhahúskrémléves, amihez ropogós cipó jár tunkolni. De hagyjuk az evést, mást volt kedvem mesélni, az új tervet. Basel mellett Riehenben a **Magritte**-kiállításon jártam. Kedvenc régi festőm, a klasszikusok közül az egyetlen. Elsőre olyan izgalommal jártam a termeket, ahogy festményre nézni nem szabad. Idő kellett, mire fölépült bennem újra a régről ismert csoda, amit egyedül Magritte világá ad. Ő a nyelvben gondolkodó festő, így lesz szürrealizmusa számomra valóságos, a szép álmok szépségéhez hasonló másik világ, de a képen már tapintható a közelség, s az álom helyett ébrenlétben látjuk ugyanazt. Mindezt nem mondtam így az alapítványtól senkinek, csak az új projektet, amit egy négyszáz képet tartalmazó Magritte kompakt című könyv inspirált. A képek címe németül van, lefordítom, tanulok valamit ezzel is, és aztán módszeresen nekilátok Magritte világához a képek alapján szavakat keresni. Egy kép, egy vers. Látszólag kudarca ítélt vállalkozás, mert a szó a képek címe után elakad. De ha valami kihívás, akkor ez az.

Ésre se vettem, elkezdtem németül beszélni. Nem tanulom, vagyis a tanulás életközeli folyamat. Hetente megyek a szomszéd gazdaságba zöldségért, és amíg a gazdasszony húzgálja a répát, csipkedi a brokkolit, darabolja a zeller gyökerét meg a póréhagymát, lemossa a káposztát és a karfiolt, paradicsomot és paprikát mérlegel, málnát és körtét szed, elmegy a spájzba egy üveg cseresznyepálinkáért, addig van időm gondolni egy mondatot. Ügyetlenül, persze, semmi ragozás, de már nem fordítva ülöm meg a lovat, nem akarok feltétlenül angolul beszélni. Minek is, nem értené! Igazán most jöttem rá, miért nevezik az én nyelvtudásom konyhanyelvnek. Aztán már föl-fölkötöm a szótárt, ígét, főnevet keresve, a jelzőkkel ráérünk cikornyálni. Az egy kicsit visszavetett, mikor azt mondta, hogy elkezdett angolul tanulni. Na, gondoltam, **lőttek a bimbódzó konyhanyelvnek.** De a gyerekek tanul, és még egy szót sem mondott angolul, csak azt, hogy Höl, én meg erre azt, hogy Grüezi. Már úgy megszoktam. Nem tudom, Otthón majd hány hétig fogok „Grüezi”-vel köszönni.